

A lingvicizmus pedagógiai értékelésben betöltött szerepének egy lehetséges vizsgálati módszere és annak eredményei

Elméleti háttér, problémafelvetés, célok, hipotézisek

Az oktatási és nevelési folyamatnak az egyik leginkább neuralgikus pontja a pedagógusok által végzett mérés és értékelés, mivel azt – különösen a szóbeli feleletek esetében – számos tényező befolyásolja és torzítja. Az egyik ezek közül a tanuló által használt nyelvváltozat, nyelvhasználati mód, ám ezzel kevésbé foglalkoznak a korábbi nemzetközi és hazai kutatások. Azok a kutatások, amelyek mégis kimondottan erre tesznek kísérletet, elsősorban a családi háttér és a nyelvi szocializáció kérdéskörére, kapcsolatára (pl. Bernstein 1971; Réger 1990) vagy a pedagógusok nyelvi attitűdjére és nyelvi ideológiára (pl. Szabó 2012) fókuszálnak.

Az említett kutatások annak bizonyítására azonban már kevésbé vállalkoznak, hogy a különböző nyelvi háttérrel rendelkező gyermekek iskolában megszerzett tárgyi tudásának a megítélése mennyire függ ezen gyermekek nyelvhasználatától és nyelvváltozatától, valamint – a másik oldalról nézve – a pedagógusok nyelvhasználatától és nyelvváltozatától. Másképpen azt is kérdezhetnénk: bizonyíthatóan jelen van-e a nyelvi diszkrimináció a pedagógiai értékelésben, és ha igen, milyen mértékben és módon? Kutatásommal azt szándékozik bizonyítani, hogy a nyelvi alapú diszkrimináció (lingvicizmus) nemcsak, hogy jelen van a közoktatásban, hanem markáns szereppel bír az iskola sikertelenségben, azzal együtt a társadalmi egyenlőtlenségek reprodukálásában.

Módszertan

A kutatás módszertani szempontból felvet néhány problémát, ugyanis a hagyományos kutatómódszertani eszközök nem vagy csak részben alkalmasak a nyelvi diszkrimináció pedagógiai értékelésben való megjelenésének a vizsgálatára. Ennek egyik legfőbb oka, hogy a jelenség alapjául szolgáló nyelvi hátrány rendkívül erőteljesen összerosódik (és összekapcsolódik) az egyéb hátrányok alapjául szolgáló más tényezőkkel (pl. a szocioökonómiai tényezőkkel). Így ha a nyelvi alapú diszkrimináció pedagógiai értékelésben betöltött szerepének a vizsgálatára vállalkozunk, akkor megkerülhetetlen, hogy valamilyen módon kiszűrjük az egyéb diszkrimináció alapjául szolgáló tényezőket, melyek erőteljesen torzítanak a kutatás eredményeit. Mivel az egyes torzító tényezők kiküszöbölésére az eddig ismert klasszikus módszerek kevésbé alkalmasak, a kutatásban az ügynökvizsgálat egy speciális, több aspektus tekintetében átalakított változatának alkalmazását tartom célszerűnek (erről részletesen l. Jánk 2016).

A módszer lényege, hogy a pedagógusoknak hat rövid tananyag-részlet felelet formájában elmondott változatát kell értékelniük különböző szempontok mentén. A kérdések két nagy csoportra

tagolódnak: a konkrét feleletre vonatkozó, illetve a tanuló személyiségére vonatkozó kérdésekre. A feleletek 3 dimenzió mentén változnak: 1. standardizáltság (standard vagy nem standard); 2. kód (korlátozott vagy kidolgozott); 3. információtartalom (100% vagy 60%).

Eredmények

A kutatás jelenleg a próbamérésnél tart. A próbamérésben résztvevő 50 felvidéki tanárszakos hallgató (akiknek egy része nem mellesleg alapos felkészítést és érzékenyítést kapott a lingvicitizmus témaköréből) válaszaik alapján biztosra vehető, hogy a nyelvi diszkrimináció nemcsak, hogy jelen van a leendő magyartanárok körében, hanem bizonyíthatóan kihatással van/lesz a tanulók tanulmányi eredményességére.

Az osztályzatok tekintetében a leginkább lényeges eredmény, hogy a standardizáltság, illetve a kidolgozottság egy teljes jegy eltérést is okozhat. A tanuló személyiségére vonatkoztatva pedig azt állapíthatjuk meg, hogy ugyanezen tényezők erőteljesen befolyásolják a tanárjelöltek megítélését, például a tanuló szorgalmára, magatartására vagy nyelvtan tantárgyhoz való viszonyára nézve.

Mindebből a nyelvi diszkrimináción túl a társadalmi egyenlőtlenségeknek, illetve azok reprodukálásának tekintetében vonhatunk le releváns következtetéseket.

Irodalom

Bernstein, Basil 1971: A socio-linguistic approach to socialization: with special reference to educability, in Uő. (1971, szerk.): *Class, codes and control. Vol 1., Theoretical studies towards a sociology of language*. London, Routledge and Kegan Paul, 143–169.

Jánk István (2016): A nyelvi alapú diszkrimináció vizsgálatának problémái és azok lehetséges megoldásai egy alternatív kutatási módszer tükrében. In: *InterTalent – Online konferenciakötet*, Debreceni Egyetem, 62-68.

<https://goo.gl/q5W1la> (letöltve: 2016. október 28.)

Réger Zita 1990: *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció, nyelvi hátrány*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Szabó Tamás Péter 2012: „*Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos*”. *A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében*. Gramma, Dunaszerdahely.